

**NEMIS VA O'ZBEK MAQOLLARINI QIYOSIY O'RGANISHNING
NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI***Aslidinova Dildora**(SamDCHTI, Nemis filologiyasi
kafedrasi 2203-guruh)**Ilmiy rahbar: Eshonqulov O. S.
(SamDCHTI, Nemis filologiyasi
kafedrasi o'qituvchisi).***Annotatsiya**

Mazkur maqolada nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy o'rganishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Maqollar xalqning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari va mentalitetini aks ettiruvchi muhim paremiologik birlik sifatida yoritiladi. Tadqiqot davomida lingvokulturologik, semantik, qiyosiy-tipologik hamda pragmatik yondashuvlarning ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, nemis va o'zbek maqollaridagi umumiy hamda farqli jihatlar misollar asosida izohlanadi.

Abstract

This article analyzes the theoretical and methodological foundations of the comparative study of German and Uzbek proverbs. Proverbs are considered important paremiological units that reflect the historical experience, national values, and mentality of a nation. The study reveals the importance of linguocultural, semantic, comparative-typological, and pragmatic approaches in the analysis of proverbs. In addition, the common and distinctive features of German and Uzbek proverbs are explained through examples.

Kirish

Bugungi globallashuv va madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonida tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir yanada kuchayib bormoqda. Har bir xalqning milliy qadriyatlari, dunyoqarashi va tarixiy tajribasi avvalo uning tilida, ayniqsa, xalq og'zaki ijodi namunalarida aks etadi. Shu jihatdan maqollar xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari va mentalitetini ifodalovchi muhim paremiologik birlik hisoblanadi. Nemis va o'zbek xalq maqollari ham o'zida milliy madaniyat, urf-odat va qadriyatlarni mujassamlashtirganligi bilan alohida ahamiyatga ega.

Zamonaviy tilshunoslikda maqollarni lingvokulturologik jihatdan o'rganish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Lingvokulturologiya til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini tadqiq etuvchi soha bo'lib, u til birliklari orqali xalq mentaliteti va madaniy konseptlarni aniqlash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan

nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy o'rganish ikki xalqning milliy tafakkuri va qadriyatlarini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi [1, 45-b.].

Asosiy qism

Nemis xalq maqollarida tartib-intizom, vaqtni qadrlash, mehnatsevarlik va individual mas'uliyat kabi tushunchalar ustuvor bo'lsa, o'zbek maqollarida mehr-oqibat, mehmondo'stlik, sabr-toqat va jamoaviylik kabi qadriyatlar yetakchi o'rin egallaydi. Masalan, nemis tilidagi "Ohne Fleiß kein Preis" maqoli mehnat va intilishni targ'ib etsa, o'zbek tilidagi "Mehnat qilgan — to'q bo'lar" maqoli ham shu mazmuni ifodalaydi. Bu holat turli xalqlarda umumiy insoniy qadriyatlarning mavjudligini ko'rsatadi.

Maqollarni qiyosiy tahlil qilish nafaqat qiyosiy tilshunoslik, balki tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik uchun ham muhimdir. Chunki ayrim maqollar boshqa tilda to'liq ekvivalentga ega bo'lmasligi mumkin. Bu esa til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ko'rsatadi. Shu sababli maqollarni semantik, pragmatik va lingvokulturologik jihatdan tadqiq etish bugungi tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi [3, 34-b.].

Mazkur maqolaning maqsadi nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy-lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish, ularda aks etgan milliy qadriyatlar hamda mentalitet xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida qiyosiy-tipologik, semantik va pragmatik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari lingvokulturologiya, paremiologiya va tarjimashunoslik sohalarida muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Shuningdek, mazkur tadqiqot chet tilini o'qitish jarayonida milliy-madaniy birliklarni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Maqollar xalq tafakkurining eng qadimiy va barqaror shakllaridan biri bo'lib, ular muayyan xalqning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Har bir xalqning maqollari uning milliy mentalitetini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Shu sababli maqollarni qiyosiy jihatdan o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va lingvokulturologiya uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Qiyosiy paremiologiya maqollarni turli tillar doirasida o'rganadigan ilmiy yo'nalish hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda maqollar nafaqat semantik birlik, balki madaniy axborot tashuvchisi sifatida ham talqin qilinadi. Maqollar xalqning kollektiv ongida shakllangan hayotiy tajriba mahsuli bo'lib, ular orqali jamiyatning axloqiy me'yorlari va dunyoqarashi ifodalanadi. Shu jihatdan lingvokulturologik yondashuv maqollarni tahlil qilishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy o'rganishda bir necha ilmiy metodlardan foydalaniladi. Jumladan, qiyosiy-tipologik metod ikki tilga mansub maqollarning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashga yordam beradi. Semantik tahlil esa

maqollarning ichki ma'no qatlamlarini ochib berishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, pragmatik yondashuv maqollarning nutqdagi kommunikativ vazifasini aniqlash imkonini beradi.

Maqollarni konseptual tahlil qilish ham muhim metodlardan biri hisoblanadi. Chunki har bir maqolda muayyan konsept yoki qadriyat mujassam bo'ladi. Masalan, o'zbek tilidagi "Mehnat qilgan — to'q bo'lar" maqoli mehnat konseptini ifodalasa, nemis tilidagi "Ohne Fleiß kein Preis" maqoli ham ayni mazmunni anglatadi. Bu holat turli xalqlarda umumiy insoniy qadriyatlar mavjudligini ko'rsatadi.

Biroq ayrim maqollar faqat ma'lum madaniy muhitga xos bo'lib, boshqa tilda to'liq ekvivalentga ega bo'lmaydi. Masalan, o'zbek tilidagi "Mehmon otangdan ulug'" maqoli o'zbek xalqiga xos mehmondo'stlik mentalitetini ifodalasa, nemis tilida unga to'liq mos maqol uchramaydi. Bu esa milliy mentalitet va madaniy tafovutlarning mavjudligini ko'rsatadi.

Nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy o'rganishda lingvokulturologik yondashuv alohida ahamiyatga ega. Chunki maqollar orqali xalqning tarixiy xotirasi, ijtimoiy tajribasi va axloqiy qadriyatlari avloddan avlodga uzatiladi. Maqollar madaniy kod vazifasini bajarib, milliy identitetni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, qiyosiy paremiologik tadqiqotlar tarjimashunoslik uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki maqollarni tarjima qilish jarayonida nafaqat til, balki madaniyat ham hisobga olinishi zarur. Ko'plab maqollarni so'zma-so'z tarjima qilish ularning asl mazmunini yo'qotishiga olib keladi. Shu sababli funksional ekvivalentlik tamoyili muhim metod sifatida qo'llaniladi.

Xulosa

Nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy-lingvokulturologik jihatdan o'rganish shuni ko'rsatadiki, maqollar har bir xalqning milliy mentaliteti, tarixiy tajribasi va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Ular xalqning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy hayotga munosabatini ifodalab, avloddan avlodga ma'naviy meros sifatida o'tib keladi.

Tadqiqot davomida nemis va o'zbek maqollarida umumiy insoniy qadriyatlar bilan bir qatorda milliy o'ziga xosliklar ham mavjudligi aniqlandi. Xususan, nemis maqollarida tartib-intizom, mehnatsevarlik, vaqtni qadrlash va individual mas'uliyat kabi tushunchalar ustuvor bo'lsa, o'zbek maqollarida mehr-oqibat, mehmondo'stlik, sabr-toqat, kattalarga hurmat va jamoaviylik kabi qadriyatlar yetakchi o'rin egallaydi. Bu esa har bir xalqning turmush tarzi va mentaliteti til orqali namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

Tadqiqotda qo'llanilgan lingvokulturologik, semantik va pragmatik yondashuvlar maqollarning chuqur ma'no qatlamlarini ochib berishga yordam berdi. Maqollar nafaqat kommunikativ vosita, balki xalqning madaniy xotirasini saqlovchi va milliy identitetni shakllantiruvchi muhim vosita ekanligi isbotlandi.

Xulosa qilib aytganda, nemis va o'zbek maqollarini qiyosiy o'rganish ikki xalqning madaniyati, qadriyatlari va mentalitetini chuqurroq anglash imkonini beradi. Mazkur tadqiqot natijalari lingvokulturologiya, paremiologiya, tarjimashunoslik hamda chet tilini o'qitish metodikasi uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2001.
2. Karasik V.I. Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs. – Volgograd, 2002.
3. Safarov Sh. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent, 2013.
4. Wolfgang Mieder. Proverbs: A Handbook. – Westport: Greenwood Press, 2004.
5. Rahmatullayev Sh. O'zbek xalq maqollari. – Toshkent, 2005.